

מאמרים

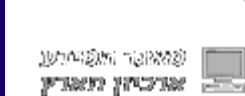

המהדורה האלקטרונית

ט' בשבט תשס"א, 2 בפברואר 2001

- על שמה יאמרו
- היה שמה יאמרו
- היה שמה יאמרו
- כילפליח יאמרו
- על שמה יאמרו
- על שמה יאמרו
- על שמה יאמרו
- על שמה יאמרו
- על שמה יאמרו

מחנכים ומונחים
 מנכ"ל ומונחים
 מנכ"ל ומונחים
 מנכ"ל ומונחים
 מנכ"ל ומונחים

מי לא בא

בכנס של "היסטוריונים ישנים" נמנו הנזקים שגרמו אלה ה"חדשים", שנעדרו מהאירוע, והובעו געגועים לשיבה אל המחקר הקלאסי, נטול הזיקה לפוליטיקה ולתקשורת

מאת יאיר שלג

הד"ר יורם חזוני נראה מרוצה מאוד. נכון, כמעט כל עמיתיו לבמת הוויכוח שהתנהל ביום רביעי שעבר בבית התפוצות, ביום העיון שביקש לסכם את "פולמוס ההיסטוריונים" בישראל בעשור האחרון, תקפו אותו ואת ספרו "המדינה היהודית: המאבק על נשמתה של ישראל". הם דיברו על שטחיות הספר; על הטענה האבסורדית כאילו התפוררות הזהות היהודית והציונית של ישראל נזקפת בראש וראשונה לחובת האינטלקטואלים של האוניברסיטה העברית (מבחינת חזוני, אפילו איש כפרופ' אליעזר שביד, שבעבר הזדהה עם תנועת התחייה, הוא פוסט-ציוני). אבל מבחינתו, השיג את שלו. בלי מעמד באקדמיה הישראלית הוא הצליח - בזכות הפולמוס שעורר ספרו בארצות הברית - להיות לשיחת היום.

חזוני גם הצליח במידה רבה לקבוע את אופי הוויכוח בפאנל הראשון של היום, שבו השתתף. בעקבות דבריו היה הדיון לוויכוח על דמותו של תיאודור הרצל, לא פחות מכך. חזוני, שמרן בהשקפותיו החברתיות והציוניות, דיבר על הרצל האריסטוקרט, שכרת ברית עם "הפלוטוקרטיה (שכבת אילי ההון) היהודית". הד"ר דניאל גוטווין, מרצה להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת חיפה וסוציאליסט, הזדעק: "הרצל כרת ברית עם המוני העם היהודי, לא עם הבורגנות ב'נאום אל הרוטשילדים' הוא הבהיר שהוא יכול להיות אתם או נגדם, ואם לא יעזרו לו - ילך אל המון העם". חזוני השיב: "אז בדיוק הטענה. מלכתחילה העדיף הרצל רפובליקה אריסטוקרטית; כשלב שני פנה אל הבורגנות, ורק משהתיאש מאלה ומאלה פנה להמון העם".

בלט ביום העיון העדרם של "ההיסטוריונים החדשים", מעוררי הפולמוס. המשתתף היחיד שביטא גישה "אחרת" היה הד"ר אילן גור-זאב, מרצה לפילוסופיה מאוניברסיטת חיפה. גור-זאב דיבר על שני החידושים המרכזיים שהכניסו "החדשים", "שלא זכו להערכה הראויה": "מצד אחד חשיפת עובדות שהיו עד היום סמויות מהעין, בנוסח בני מוריס, ומצד שני הטענה, ברוח אילן פפה, שעבודת ההיסטוריון אינה מתיימרת כלל לחשוף את העובדות 'כפי שהן' אלא שהיא במהותה נראטיבית" (החושפת את העמדות הסובייקטיביות של הצדדים). עם זאת התלונן גור-זאב שגם "ההיסטוריונים החדשים" מתעלמים מהיסודות הפילוסופיים העומדים ביסוד עבודתם-שלהם, "באופן שיש בו משום שלילת האחר וממילא גם שלילתם העצמית".

למה לא יוצגו "ההיסטוריונים החדשים" בדיון? הד"ר נסים קלדרון טען כי "הם מתחמקים מלהתעמת אתנו. מזמינים אותם, אבל הם לא רוצים לבוא". מי סירב לבוא? אניטה שפירא, מארגנת הכינוס, אמרה ש"היו סירובים", אבל סירבה למסור שמות. קלדרון הוסיף, "כשפרץ הוויכוח הם דווקא שמחו לבוא להתעמת, אבל בשלוש השנים האחרונות, כשהרגישו שיש דור צעיר של היסטוריונים החושף את הטעויות והתפישות הבעייתיות שלהם, הם החלו להתחמק מעימותים. עכשיו נוחה להם הפוזה של כת מנוודה, שכביכול מוחרמת על ידי 'הממסד'". גם הפרופ' ישראל ברטל מהאוניברסיטה העברית, יוזם הכינוס, אומר ש"בשנים האחרונות ניכרת התחמקות של 'ההיסטוריונים החדשים' מעימותים כאלה".

בתגובה על דברים אלה הכחישו כמה היסטוריונים חדשים את הטענה כאילו הם מסרבים להשתתף בכנסים "ממסדיים". הד"ר בני מוריס אמר, "נכון ששאלו אותי אם אהיה מוכן לבוא לכינוס הזה, אבל ברגע שהתברר לי כי אהיה שם בודד בעמדותי, סירבתי. זה לא שיש לנו 'מסורת' לסרב להשתתף בטקסים האלה, אלא שיש מסורת 'הפוכה' - החרמתנו או הזמנתנו כמיעוט קטן באופן שאינו מאפשר לנו להופיע".

הד"ר אילן פפה אמר, "אני וחברי שמחים לבוא לכל כינוס, אבל בשנתיים האחרונות נוצרה מסורת של החרמתנו, בכלל זה בכינוס בשבוע שעבר. נראה שככל שנעשינו מבוססים יותר בחו"ל, וככל שאנו מתחילים להעמיד דור של תלמידים גם בארץ, אנו נתפשים כסכנה גדולה יותר".

הפרופ' יהושע פורת התמקד בביקורת על ההיסטוריונים הפוסט-מודרניים: "השימוש במונח 'רוויזיוניזם' מחקרית אינו יותר מניסיון לחרוג מהסד הלא-נוח של עיסוק מדעי ביקורתי והצורך להוכיח את הטענות. הם לקחו תיאוריות פוסט-מודרניות מביקורת הספרות, שם הן אכן תרמו רבות, והשליכו אותן על חקר ההיסטוריה. כדי להתחמק מהצורך בהוכחות ברורות המציאו את הפטנט של 'יחסיות האמת'. מדובר בפיקציה ולא במחקר היסטורי". פורת גם תקף את חזונו: "הוא טוען שהאידיאולוגיה של 'ברית שלום' (התנועה שהתנגדה בשנות השלושים והארבעים להקמת מדינה עצמאית ותמכה במדינה דו-לאומית, י"ש) השתלטה על האוניברסיטה העברית. נכון שהפרופ' יהודה מאגנס, נשיא האוניברסיטה, היה מראשי 'ברית שלום', אבל חזונו לא מציין שמאגנס גונה פעמיים על ידי סנאט האוניברסיטה בשל עמדותיו".

הדיון גם גלש לשאלת עיתויו של הוויכוח: מדוע פרץ דווקא בסוף שנות השמונים, עם פרסום מאמרו של בני מוריס שטבע את המונח "ההיסטוריונים החדשים". הד"ר אשר כהן מאוניברסיטת בר אילן טען שהסבר לעיתוי הוא התפוררות החברה הישראלית ל"פדרציה של שבטים": "ההיסטוריה החדשה חוקרת וכותבת לפי הפריזמה השבטית של אנשיה. משום כך היא התפרצה בסוף שנות השמונים. זה לא בגלל המאמר של בני מוריס, כי טיעונים מהסוג של מוריס - על האחריות הישראלית לבעיית הפליטים ועל כך שפעולות התגמול היו גם יזומות על ידי ישראל - נשמעו במחקר שנים רבות קודם לכן. מה שטען להן את המשקל הציבורי הפעם היה תהליך ההתפוררות לשבטים".

קלדרון הוסיף: "בשנות השישים היה מאמץ גדול של השמאל האמריקאי לשנות את החברה מיסודה. זה הצליח מאוד בתחומי המנגנונים הצבאיים והתרבות, אבל נכשל בניסיון לשנות את יחסי הכוחות

הכלכליים וליצור מערכת פוליטית שבה השתתפות רחבה יותר. מתוך התסכול על הכישלון הזה פנה השמאל לייאוש גמור מהפוליטיקה ולהתמקדות בלעדית בתרבות ובזהות. כאילו למציאות ולעובדות אין ערך, אלא הכל עניין של זהות ותודעה. התוצאה היא שגם הימין זנח את הכלכלה והחברה וגם הוא מתמקד כיום בענייני זהות".

מהדיון התברר שרבים מהחוקרים, לפחות מהזן ה"ניאו-ציוני", מאסו בוויכוח הפנימי בין ההיסטוריונים על שיטות המחקר ועל ההתייחסות לציונות, והם מעוניינים לחזור אל המחקר הקלאסי, "היבש", בלי זיקוקין דינור תקשורתיים. באופן החד ביותר ביטא זאת הד"ר נרי הורוביץ מהחוג למדע המדינה באוניברסיטת תל אביב: "ראוי להיסטוריונים לחזור לקריטריונים מדעיים יותר, כפי שהמליץ הפרופ' יעקב כ"ץ לפני מותו: 'לחזור להסתגר מעט'. עירוב ההיסטוריונים בשיח הפוליטי הזיק לשיח הפוליטי, אבל עוד יותר מכך הזיק לשיח ההיסטורי. צריך להתרחק קצת מהשיח ההיסטורי-העיתונאי, כי הוא יוצר השחתה של השיח ההיסטורי ואנחנו מאבדים את הסטנדרט המדעי הראוי בדרכי החקירה. אנחנו נמצאים בעידן של רפלקציה - שבו גובר העיסוק ב'איך אתה תופש את הדברים' על העיסוק בעובדות עצמן.

"השחתנו את מדע ההיסטוריה", המשיך הורוביץ, "ויצרנו במו ידינו מצב שבו קשה ללמד אותו. הסטודנטים שלנו יודעים המון על הוויכוח בין ההיסטוריונים, אבל לא על פרטי הנושאים שהוא עוסק בהם, והם כל הזמן שואלים אותנו את השאלה שאסור לה להישאל במחקר: אז מה השורה התחתונה?"

הורוביץ, שגם מתמחה בחקר תנועת ש"ס, ציטט קטעים מביטאונה "מיום ליום", המתרגמים את מחקרי "ההיסטוריונים החדשים" להתרסות בוטות עוד יותר נגד הציונות, על "הסלקציה הציונית בעלייה מארצות המזרח" ו"הפקרת יהודי אירופה בתקופת השואה מתוך תחושה סמויה שהם ראויים לכליון". "כשאני רואה ביום השואה תוכנית טלוויזיה שבה מופיעים היסטוריונים מכובדים לצד ישראל אייכלר, שאין לו שום רקע מקצועי ויש לו אינטרסים ברורים בפרשנות השואה, זו חלק מהבעיה של השחתת הקריטריונים, עם כל הכבוד לרצון להיות נגישים לציבור". הורוביץ הדגיש, עם זאת, כי אינו שולל "מעורבות שלנו בשיח הציבורי כאזרחים, אבל לא כהיסטוריונים".

הד"ר פניה עוז-זלצברגר, היסטוריונית באוניברסיטת חיפה, הסכימה לקריאת הורוביץ "לעזוב קצת את הדיון על המחקר ההיסטורי ולחזור למחקר עצמו, לחזור אל הארכיונים". עם זאת ציינה שהיתה רוצה גם עיסוק נרחב יותר בשיטות מחקר נוספות על השימוש בארכיונים: "היסטוריה של תיעוד בעל פה, היסטוריה של משפחות ושל מקומות קטנים ולא רק היסטוריה בקנה מידה לאומי". אפילו אניטה שפירא הודתה שהיתה רוצה "קצת חזרה למגדל השן האקדמי".

קלדרון וברטל ביקרו את המסר ה"אסקפיסטי" של הורוביץ, וגוטוויין היה החרף ביותר: "עייפה נפשם של ההיסטוריונים מלעמוד במוקד הוויכוח הציבורי, והם רוצים קצת שקט. ובכן, אני לא רוצה שקט. אני רוצה מריבה. בשעה ש'ויכוח ההיסטוריונים' מתפרץ אני לא רוצה להתחמק מהוויכוח. האחריות הזאת מונחת לפתחנו כיום. החברה נתונה בתהליך התפוררות מתקדם, ואנשים מבקשים לחזור אל העבר כדי למצוא בו חישוקים שיחזקו אותה. אני שותף לרצון הזה ולהכרה בצורך לפעול לשיקום החברה. האקספיסטים פוחדים מהאחריות ומעדיפים

לחזור לארכיון - בעצם כמו בחורי הישיבות, לחזור אל ה'כולל' שלנו. זה חלק מהבריחה הכוללת של המעמד הבינוני, שעייפה נפשו מהחברה ומצוקותיה והוא רוצה שיעזבו אותו בשקט, אבל אסור לקבל את הגישה הזאת".

© פורסם ב"הארץ" בתאריך 02/02/2001

כתבות נוספות

[הרנסנס התרבותי של סדאם](#)

[סוליסטית, אבל לא לבד](#)

[אח, שירות צבאי שכזה](#)

[עלייתו ונפילתו של הגרופי הלאומי](#)

[רק חותמת גומי](#)

שלח כתבה

חזור

[עמוד ראשון](#) | [חדשות היום](#) | [חדשות חוץ](#) | [כלכלה ועסקים](#)

[שוק ההון](#) | [מאמרים](#) | [כתבות](#) | [גלריה](#) | [ספורט](#)

[הקריקטורה היומית](#) | [תחזית מזג האוויר](#) | [שערי מטבע](#) | [כתרות העיתונים](#)